

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۹۰

دکتر بهرام سرمست* / کامل عیوضی**

چکیده

تحقیق حاضر با هدف بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و احساس امنیت صورت پذیرفته است. چهارچوب نظری تحقیق بنا به تناسب موضوع برای سنجش رابطه بین دو متغیر مذکور یعنی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت بکارگرفته شده است که از جمله آنها رویکردهای فوکویاما، کلمن، بوردیو، پاتنام، گیدنز، گائوتری، لین و بوزان می‌باشند و بر این مبنا مدل تحقیق ساخته شده و فرضیات تحقیق تدوین گردیده است. روش تحقیق در این پژوهش از نوع پیمایشی و اطلاعات بوسیله پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری گردیده است. جامعه آماری تحقیق کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تبریز در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ می‌باشد که تعداد آنان ۲۷۰۳۷ نفر می‌باشد و ۳۷۹ نفر از این جامعه به روش نمونه‌گیری تصادفی نسبتی مطبق و از طریق فرمول کوکران انتخاب و مورد مصاحبه قرار گرفتند. به منظور پایایی سوالات از آزمون آلفای کرونباخ و برای سنجش اعتبار از اعتبار صوری و نظر اساتید استفاده شد و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS استفاده شد و عمده‌ترین یافته‌های تحقیق عبارتند از: بین متغیرهای مورد مطالعه رابطه آماری معنی‌داری و مستقیم وجود دارد. به عبارتی، بین اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، و روابط اجتماعی و سرمایه اجتماعی در حالت کلی با احساس امنیت رابطه مستقیم معنی‌داری بدست آمده است و در نهایت با استفاده از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام مشاهده شد به ترتیب، دو متغیر اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی بیشترین رابطه را با احساس امنیت در این پاسخگویان دارند.

کلید واژه‌ها

سرمایه اجتماعی، احساس امنیت، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، روابط اجتماعی.

مقدمه

امنیت از جمله مفاهیم پیچیده‌ای است که ارایه تعریفی واحد از آن به سادگی میسر نیست. امنیت پیش از آنکه مقوله‌ای قابل تعریف باشد، پدیده‌ای ادراکی و احساسی است؛ یعنی این اطمینان باید در ذهن توده مردم، دولت مردان و تصمیم گیران به وجود آید که برای ادامه زندگی بدون دغدغه، امنیت لازم وجود دارد یا نه؟ (ملکی، ۱۳۸۵). مفهوم امنیت عبارت است از: مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت و در مورد افراد، به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع و به مخاطره نیفتادن این حقوق و آزادی‌ها و مصون بودن از تهدید و خطر مرگ، بیماری، فقر و حوادث غیرمترقبه و در کل، هر عاملی که آرامش انسان را به مخاطره بیندازد (منبع پیشین). امنیت در مفهوم عینی آن اندازه‌گیری فقدان تهدید علیه ارزشهاست و در مفهوم ذهنی آن فقدان احساس ترس از اینکه چنین ارزش‌هایی مورد حمله قرار خواهد گرفت. امنیت اجتماعی توانایی جامعه در دفاع از خصوصیات و ویژگی‌های اساسی خود در برابر تغییرات و تهدیدات واقعی و احتمالی است (پارسا، ۱۳۸۶: ۱). سرمایه اجتماعی یکی از مولفه‌های اساسی در توسعه و ثبات یک کشور است. بانک جهانی سرمایه اجتماعی را به عنوان «ثروت نامرئی یک کشور» در نظر می‌گیرد و آن را در برگیرنده نهادها و رابط و هنجارهایی می‌داند که تعاملات اجتماعی را شکل می‌دهند. سرمایه اجتماعی، مجموعه منابعی است که در ذات روابط خانوادگی و در سازمان‌های اجتماعی جامعه وجود دارد و بر رشد شناختی و یا اجتماعی افراد موثر است. اصطلاح سرمایه اجتماعی، به پیوندها و ارتباطات میان افراد جامعه به عنوان منبع با ارزشی اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل، موجب تحقق اهداف جامعه و افزایش احساس امنیت می‌شوند (گنجی، ۱۳۸۹: ۵۲۷).

احساس امنیت تحت تاثیر عوامل مختلفی شکل می‌گیرد که یکی از این عوامل سرمایه اجتماعی است. اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی از مولفه‌های سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود. اعتماد یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی است در صورت وجود اعتماد میان افراد و اجتماع‌ها روابط میان اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران و به طور کلی اعضای جامعه، روابطی موثرتر خواهد بود که بالطبع باعث افزایش احساس امنیت در بین افراد جامعه

خواهد شد. بنابراین این پژوهش در پی دستیابی به این سوال است که وجود سرمایه اجتماعی تا چه حد موجب افزایش احساس امنیت در بین آحاد جامعه می‌شود.

گفتار اول: کلیات تحقیق

الف) اهمیت و ضرورت تحقیق

بسیاری از کشورها، خصوصاً کشورهای جهان سوم به موازات مواجهه با مشکلات بی‌شمار اقتصادی، با مسایل عدیده اجتماعی که امنیت اجتماعی یکی از آنهاست، دست به گریبانند که بدون شک، حل آنها برای توسعه و پیشرفت هر جامعه‌ای حیاتی بوده و نادیده گرفتن آنها مانعی بر سر راه این مهم می‌باشد. جستجوی امنیت از مهمترین نیازها و انگیزه‌های انسانی است. مهمترین نیاز جامعه، خواه یک طایفه یک قبیله و خواه یک قوم یا کشور، تأمین امنیت آن جامعه و افراد آن است که مسؤولیت تعقیب و تأمین آن به عهده حکومت‌هاست امروزه کشورها به صورت مهمترین واحد سیاسی در صحنه روابط داخلی و خارجی در آمده‌اند و مهمترین هدف آنها، تلاش برای تأمین همه جانبه و گسترش دامنه آن می‌باشد. از طرفی، مردم بیشترین انتظار را از نهادهای سیاسی جامعه در روابط با تأمین امنیت فیزیکی همراه بارفاه اقتصادی و هویت اجتماعی دارند. نیاز به امنیت، از عمیق ترین و حیاتی‌ترین نیازهای انسانها می‌باشد و در هیچ دوره‌ای از تاریخ، بشر بی نیاز از آن نبوده و نخواهد بود. به خاطر اهمیت این موضوع است که این مسئله در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مورد توجه قرار گرفته و در آن، بیش از سی مورد صریحاً به بیان موضوع امنیت اجتماعی پرداخته است (خوش‌فر، ۱۳۸۴: ۲۶۰-۲۵۹). امنیت یکی از نیازهای اساسی تلقی می‌گردد به همانگونه که مازلو اشاره می‌کند، نیاز به امنیت در رتبه دوم نیازهای ضروری قرار دارد. بنابراین اگر این نیاز در سطوح مختلف بنا به علل پاسخ مثبت دریافت نکند. فرد را دچار نابسامانی، تنش و اضطراب می‌کند. از این رو، باید امنیت اجتماعی به صورت علمی و دقیق در جامعه بررسی گردد. همچنین باید مهمترین عوامل مؤثر بر شکل‌گیری امنیت یا عدم امنیت اجتماعی مطالعه شود. امنیت اجتماعی پدیده‌ای است که از برآیند کارکرد نهادهای اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و حقوقی در جامعه به وجود می‌آید. ما نمی‌توانیم امنیت اجتماعی پایدار را صرفاً با راهبردها و

رویکردهای امنیتی و انتظامی محقق کنیم. برای رسیدن امنیت اجتماعی پایدار باید به سمت اصلاح و کارکرد نظام‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و حقوقی برویم، والا هرگونه اقدامی بدون توجه به عوامل اجتماعی اقدامی کوتاه مدت و ناپایدار خواهد بود (ملکی، ۱۳۸۵). «سرمایه اجتماعی دارائی‌های غیر ملموس است که بیشتر از همه در زندگی روزانه مردم، مهم تلقی می‌شود: حُسن نیت، دوستی، همدردی و تعامل اجتماعی بین افراد و خانواده‌هایی که واحدهای اجتماعی را می‌سازند.» (گزارش تحقیقی کمیسیون بهره‌وری استرلیا، ۱۳۸۷: ۱۰). بنابراین توجه به گسترش مولفه‌های سرمایه اجتماعی همچون اعتماد، انسجام، حمایت و مشارکت اجتماعی در جامعه و رابطه آن با حفظ امنیت اجتماعی و احساس امنیت افراد جامعه و برقراری نظم در این پژوهش مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

فرانسیس فوکویاما^۱ سرمایه اجتماعی را شکل و نمونه ملموسی از یک هنجار غیررسمی که باعث ترویج همکاری بین دو یا چند نفر می‌شود، می‌داند. هنجارهای تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی می‌توانند از هنجار روابط متقابل دو دوست گرفته تا آموزه‌های پیچیده‌ای را در بر گیرند. هنجار و روابط متقابل به طور بالقوه در روابطی که با همه مردم داریم، وجود دارد ولی فقط در رابطه با دوستانمان است که از قوه به فعل در می‌آید. اعتماد، شبکه‌ها، جامعه مدنی و امثالهم که با سرمایه اجتماعی مربوطاند تماماً محصول جانبی این پدیده‌اند که در نتیجه سرمایه اجتماعی به وجود می‌آیند ولی خود به خود سرمایه اجتماعی را تشکیل نمی‌دهند. چنین نیست که هر مجموعه‌ای از هنجارهایی با مصداق عینی به تشکیل سرمایه اجتماعی بیانجامد، این هنجارها باید به ایجاد و افزایش همکاری در گروه بیانجامد و لذا با فضایل سنتی چون درستکاری، وفای به عهد، قابل اعتماد بودن در انجام وظیفه، روابط متقابل و نظایر اینها مرتبطاند. از آنجا که همه افراد به همکاری نیاز دارند تا اهداف شخصی خود را عملاً محقق سازند، عقل حکم می‌کند که سرمایه اجتماعی را همچون کالای خصوصی تولید کنند (تاجبخش، ۱۳۸۵: ۱۷۰-۱۶۹). مهمترین منابع سرمایه اجتماعی از نگاه فوکویاما، عبارت است از: خانواده و هنجارهای اجتماعی (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲). واضح است که هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می‌کنند تقسیم‌پذیراند، یعنی می‌توانند تنها میان گروه محدودی از مردم از

۱- Francis Fukuyama

همان اجتماعی مشترک باشند و نه در میان دیگران، در حالی که سرمایه اجتماعی در همه جوامع وجود دارد. اما می‌تواند به طریق مختلف توزیع گردد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۱).

جمیز کلمن^۱ اشکال عمده سرمایه اجتماعی را تعهدات و انتظارات، ظرفیت بالقوه اطلاعات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر، روابط اقتدار، سازمان اجتماعی انطباق‌پذیری و سازمان تعهدی می‌داند. کلمن سرمایه اجتماعی را نوعی کالای عمومی می‌داند که گرچه به دست کسانی که آن را تشخیص می‌دهند ایجاد می‌شود ولی منافع آن شامل تمام اجزای ساختار می‌شود. بنابراین سرمایه اجتماعی سبب می‌شود تا همکاری بین افراد ایجاد شود که در غیر این صورت دنبال منافع فردی خود می‌بودند (شیروانی، ۱۳۸۳: ۵۱). از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی نمایانگر منبعی است از انتظارات دو طرفه و بنابراین با شبکه‌های گسترده‌تر ارتباطات، اعتماد و ارزش‌های مشترک، بالاتر از افراد قرار می‌گیرد (فیلد، ۱۳۸۸: ۳۲).

رابرت پاتنام^۲ «سرمایه اجتماعی» را مجموعه‌ای از مفاهیم مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تامین خواهد کرد. از نظر وی اعتقاد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه به‌عنوان منابعی‌اند که در کنش‌های اعضا جامعه موجود است. او سرمایه اجتماعی را به‌عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی در سیستم‌های گوناگون سیاسی می‌داند (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۶).

تئوری سرمایه اجتماعی بر اساس شبکه اجتماعی استوار است. پاتنام می‌گوید: یک وجه سرمایه اجتماعی را می‌توان شبکه اجتماعی دانست که بر اساس هنجارهای متقابل، کمک‌های شخصی و اعتماد شکل گرفته است. این شبکه اجتماعی دارای ارزش واقعی برای تمام کسانی است که عضو این شبکه هستند. عضو یک شبکه اجتماعی بودن ارزش‌های فردی و گروهی را اعتلا می‌دهد و خود تبدیل به یک ارزش می‌شود، اما در عین حال این سرمایه ابزاری و یا سرمایه شخصی (تحصیلات و هنرها) که دارای ارزش‌های مختلف (از مثبت تا منفی) هستند، می‌توانند چهره‌های متضادی از خود ارائه دهند (همان، ۲۹۶). پاتنام می‌گوید: «فن‌آوری نقش اساسی را در خصوصی شدن فزاینده تجربه دارد که به نوبه خود منجر به شکل‌گیری جامعه‌ای

۱- James Coleman

۲- Robert David Putnam

متفرق و بی سامان می‌شود، جامعه‌ای که در آن حفظ روابط سنتی دشوارتر است و روابط بین انسانها متزلزل‌تر می‌شود» (همان، ۲۹۶).

آفه^۱ (۱۹۹۸) نیز با توجه به ابعاد سرمایه اجتماعی آن را در برگیرنده روابط انجمنی، اطمینان به نهادها و اعتماد بین اشخاص و اقوام و خیرخواهی می‌داند. عوامل تاریخی، فرهنگی-سیاسی و اقتصادی در کم و کیف سرمایه اجتماعی مؤثر دانسته و خود سرمایه اجتماعی را به عنوان یکی از عوامل کارایی و توسعه اقتصادی، نظم و صلح جهانی، احساس امنیت و توسعه معرفی کرده است (تاجبخش، ۱۳۸۵: ۱۶). او هم نظیر برخی از صاحب نظران به مسأله کاهش سرمایه اجتماعی در کشورهای صنعتی از جمله در کشور آلمان اشاره می‌کند.

امنیت اجتماعی یکی از بخش‌های پنجگانه رویکرد پنج بعدی باری بوزان به فرضیه امنیت است. دیگر بخش‌های این رویکرد عبارتند از: امنیت نظامی، سیاسی، اقتصادی و محیطی. بطور کلی، امنیت نظامی به اثرات متقابل توانایی‌های تهاجمی و دفاعی مسلحانه دولت‌ها و نیز برداشت آنها از مقاصد یکدیگر مربوط است. امنیت سیاسی ناظر بر ثبات سازمانی دولت‌ها، سیستم‌های حکومتی و ایدئولوژی‌هایی است که به آنها مشروعیت می‌بخشد امنیت اقتصادی یعنی دسترسی به منابع، مالیه و بازارهای لازم برای حفظ سطوح قابل قبولی از رفاه و قدرت دولت. امنیت اجتماعی به قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب و هویت با شرایط قابل قبول از تحول مربوط است امنیت زیست محیطی ناظر است بر حفظ محیط جهانی به عنوان سیستم پشتیبانی ضروری که تمامی حیات بشری بدان متکی است. این پنج بخش، جدا از یکدیگر عمل نمی‌کنند هر یک از آنها دارای کانون مهمی در درون مسأله امنیت و روشی برای تنظیم اولویتها بوده و از طریق ارتباطات قوی به یکدیگر متصل هستند (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴).

بسیاری بر اهمیت جایگاه امنیت در سلسله مراتب نیازهای بشری یاد می‌کنند. از جمله آنها آبراهام مازلو^۲ است که تامین و ارضای این نیازها را زمینه خود شکوفای انسان می‌داند (سیاسی، ۱۳۸۴: ۱۹۸).

آبراهام مازلو در تشریح هرم نیازهای انسانی خود معتقد است سلسله مراتبی از نیازها در کار است این سلسله مراتب از نیازهای زیستی شروع می‌شود و به انگیزش‌های روانی پیچیده‌تری

۱- Offe

۲- Abraham Harold Maslow

می‌رسد که تا نیازهای مرحله اول بر طرف نشود، فرد به آنها اهمیتی نمی‌دهد. لذا بر این اساس می‌توان گفت که امنیت جزء جدایی ناپذیر اعتماد است و پیش شرط اعتماد احساس امنیت است آنجایی که امنیت افراد به خطر می‌افتد اعتماد نیز از میان می‌رود و از دیگر سو برای ایجاد جو اعتماد ما نیازمند آن هستیم که قبلاً شرایط احساس امنیت را برای افراد فراهم آوریم. اگر ایجاد آن کاری بس دشوار است در مقابل به راحتی ازدست می‌رود.

دوایت دین (۱۹۶۹ به نقل از علیزاده قوی فکر، ۳۸۸) دریافت که همبستگی میان عدم رضایت از زندگی با انزوای اجتماعی ۳۷ درصد، با بی‌قدرتی ۵ درصد، احساس بی‌اطمینانی ۵ درصد و با بی‌هنجاری ۳۲ درصد است.

وی نتیجه‌گیری کرده که قضیه کلاسیک مبنی بر این که بدون همبستگی با مجموعه بهم پیوسته ارزش‌ها و روابط شخصی، رسیدن به زندگی موفق و رضایت‌بخش دشوار است مورد تایید تجربی قرار گرفته است.

یارمحمدتوسکی (۱۳۸۳) تحقیقی با عنوان «بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان شهر اراک» انجام داده است که در آن بنیان‌های سرمایه اجتماعی را با استفاده از مهمترین شاخص بخش سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد مورد مطالعه قرار داده است.

عباس‌زاده (۱۳۸۲) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تبریز» انجام داده و در آن بر توجه اصلی به متغیرهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مؤثر بر اعتماد اجتماعی تأکید کرده است.

بیات (۱۳۸۷) در تحقیقی تحت عنوان «تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی» به نتایج ذیل دست یافت:

۱- میزان احساس ناامنی از حیث جنسیت، منطقه محل سکونت، تأهل، سن پاسخگویان متفاوت است؛

۲- بین میزان احساس ناامنی و متغیرهای میزان بروز جرایم، انتظار از پلیس، پرداخت رسانه‌ای، هویت، اعتماد، تعلق محله‌ای و کالبد شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.

ساروخانی و نویدنیا (۱۳۸۵) پژوهشی در خصوص امنیت اجتماعی و خانواده و محل سکونت در شهر تهران انجام داده‌اند و تحقیق آنها هم صرفاً در خصوص امنیت اجتماعی خانواده و رابطه آن با محل سکونت بوده است.

گروسی، میرزایی و شاهرخی (۱۳۸۵) پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت» انجام داده‌اند که هدف این پروژه، بررسی احساس امنیت اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی جیرفت می‌باشد. واحد تحلیل در این پروژه، دانشجویان دختر و جامعه آماری دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت می‌باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از بین انواع اعتماد (بنیادین، اعتماد بین شخصی و تعمیم یافته است) میزان احساس امنیت اجتماعی با اعتماد بین شخصی ارتباط معنی‌دار آماری دارد. با توجه به نتایج تحقیق، دانشجویانی که از گروه‌های قوی متفاوت بودند، احساس امنیت اجتماعی مشابهی نداشتند. همچنان که دختر متعلق به گروه‌های درآمدی متفاوت از نظر احساس امنیت اجتماعی با یکدیگر تفاوت معنی‌داری داشتند.

ب) اهداف تحقیق

هدف اصلی: تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز

اهداف اختصاصی: تعیین رابطه بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز

تعیین رابطه بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز

تعیین رابطه بین روابط اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز

ج) سوال‌های تحقیق

۱- وضعیت سرمایه اجتماعی مولفه‌های آن در بین دانشجویان چگونه است؟

۲- وضعیت احساس امنیت دانشجویان چگونه است؟

د) فرضیه‌های تحقیق

۱- فرضیه اصلی:

بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت پاسخگویان رابطه وجود دارد.

۲- فرضیه‌های اختصاصی:

بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز رابطه وجود دارد.

ح) تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها

۱- تعریف مفهومی سرمایه اجتماعی:

«سرمایه اجتماعی از مجموعه هنجارها و ارزش‌های موجود در سیستم‌های فکری، علمی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی جامعه منتج می‌شود و این هنجارها و ارزش‌ها حاصل نهادهای اجتماعی و اقتصادی ما است که دارای ویژگی اعتماد متقابل، تعامل اجتماعی، احساس هویت جمعی و گروهی و غیره است» (علاقه‌بند، ۱۳۸۶: ۹۸).

۲- تعریف عملیاتی سرمایه اجتماعی:

در این پژوهش مجموع پنج مولفه انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ارتباط اجتماعی و حمایت اجتماعی تشکیل سرمایه اجتماعی را می‌دهند که طی سوال‌هایی در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفتند.

۳- تعریف مفهومی اعتماد اجتماعی:

نظریه پردازان اعتماد اجتماعی (کلمن و فوکویاما) اعتماد را به عنوان رابطه‌ای که در یک سو توقع و در سوی دیگر تعهد را ایجاد می‌کند، توصیف می‌کنند. اعتماد نوعی اعتبار است که در روابط افرادی که با هم برخورد می‌کنند و یک احساس حمایت نسبت به هم دارند، وجود دارد (سپهری، ۱۳۸۶: ۱۴ به نقل از صادق‌زاده، ۱۳۸۸).

۴-تعریف عملیاتی اعتماد اجتماعی:

در این پژوهش جهت سنجش اعتماد بر مولفه‌های ۱- صراحت و بازبودن، ۲- سهیم کردن، ۳- پذیرش، ۴- حمایت، ۵- تمایلات همکاری جویانه، ۶- رفتار مبتنی بر اعتماد کردن، ۷- رفتار قابل اعتماد، ۸- اعتماد کننده بودن و قابل اعتماد بودن تاکید می شود که در سوال‌هایی با مقیاس طیف لیکرت طراحی و سنجیده شدند.

۵-تعریف مفهومی مشارکت اجتماعی:

«مشارکت فرایندی اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندگانه، چند بعدی و چند فرهنگی است که هدف آن کشاندن همه مردم به ایفای نقش در همه مراحل توسعه است» (گائوتری، ۱۹۸۶: ۳۷). در کار پاتنام مشارکت به دو حوزه عمومی و داوطلبانه تقسیم می‌شود. حوزه عمومی به مشارکت در انتخابات و مسائل مربوط به وظایف شهروندی است و در امر داوطلبانه انواع مشارکت‌هایی است که به خواست فرد انجام می‌پذیرد.

۶-تعریف عملیاتی مشارکت اجتماعی:

در این پژوهش مشارکت اجتماعی افراد وابسته به میزان تمایل و علاقه آنها به جامعه و اطرافیان خویش است. مشارکت اجتماعی با معرف‌هایی از قبیل حضور در مجالس جشن و عروسی و عزا، کمک به همکاران، شرکت در فعالیت‌های خیره و داوطلبانه، مشارکت در اقدام‌های جمعی، شرکت در انتخابات مجلس و شوراها، علاقمندی به برنامه‌های صدا و سیما و... است که در سوال‌هایی در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت سنجیده شدند.

۷-تعریف مفهومی روابط اجتماعی:

در این پژوهش روابط اجتماعی مجموعه روابط و مناسباتی است که شخص با افراد دیگر در ملاقات‌های دوستانه، دیدو بازدیدها، داد و ستدها، مبادلات و خدمات برقرار می‌کند (بختیاری، ۱۳۸۲ به نقل علیزاده قوی فکر، ۱۳۸۸).

۸- تعریف عملیاتی روابط اجتماعی:

در این پژوهش توانایی ارتباط اجتماعی دلالت بر میزان حضور افراد در مجالس دوستانه، شرکت در اردوهای تفریحی، همکاری با روزنامه‌ها و نشریات، کمک کردن داوطلبانه به دوستان، فعالیت در باشگاه‌های ورزشی و NGOها و.. می‌باشد که طی سوال‌هایی در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفتند.

۹- تعریف عملیاتی احساس امنیت:

در این پژوهش احساس امنیت در چهار بعد امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت شغلی و امنیت عاطفی و در قالب گویه‌هایی در مقیاس طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفتند.

ن) روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر کنترل شرایط پژوهش، یک بررسی پیمایشی از انواع همبستگی است. روش گردآوری داده‌ها به صورت مصاحبه‌ای و با استفاده از ابزارهای اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته انجام شد. در این مطالعه برای اندازه‌گیری متغیرها از سوال و برای اندازه‌گیری سازه‌ها از تکنیک طیف لیکرت استفاده شده است.

و) جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تبریز در سال ۱۳۹۰-۱۳۸۹ می‌باشد که طبق آمار گزارش شده از سوی مسؤولان دانشگاه تعداد آنان ۲۷۰۳۷ نفر می‌باشد.

ه) نمونه آماری و تعیین حجم نمونه

جهت مشخص نمودن جامعه نمونه، با استفاده از فرمول کوکران تعداد دانشجویان دانشکده‌های یازده گانه دانشگاه آزاد تبریز در این پژوهش ۳۷۹ نفر محاسبه گردید که به روش تصادفی نسبتی مطابق از هر یک از دانشکده‌ها پرسش به عمل آمده است.

جامعه آماری = N	حجم نمونه = n
وجود صفت = p	عدم وجود صفت = q
حدود اطمینان در سطح ۰/۰۵ (t= ۱/۹۶)	خطای قابل قبول d = ۰/۰۵

$$n = \frac{Nt^2 pq}{d^2(n-1) + t^2 pq} = 379$$

ی) اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری

۱- اعتبار تحقیق^۱:

اعتبار ابزار اندازه‌گیری با استفاده از اعتبار صوری سنجیده شد. در این مرحله از پژوهش محقق در تنظیم پرسشنامه از کمک چند تن از کارشناسان و افراد خبره و صاحب‌نظر در این زمینه استفاده کرده است.

۲- پایایی تحقیق^۲:

انجام پیش‌آزمون با اجرای آزمایشی سوالات و پرسشنامه محقق ساخته صورت گرفته است. که به این ترتیب سوالات مبهم و نارسا پس از بررسی پرسشنامه‌های ۳۰ نفر از دانشجویان مورد مطالعه کنار گذاشته شد. در تحقیق حاضر با استفاده از این روش آلفای کرون باخ جهت سنجش پایایی گویه‌ها مورد سنجش قرار گرفته است که مطابق جدول (۱) میزان هر یک از متغیرها بالای ۰/۶ و دارای پایداری درونی بالایی می‌باشند.

جدول ۱- مربوط به پایایی سوالات مربوط به سازه‌های مورد بررسی

سازه	روایی
اعتماد اجتماعی	۰/۸
مشارکت اجتماعی	۰/۷۵
روابط اجتماعی	۰/۶
سرمایه اجتماعی	۰/۸۶
امنیت اجتماعی	۰/۷۳

۱- Validity

۲- Reliability

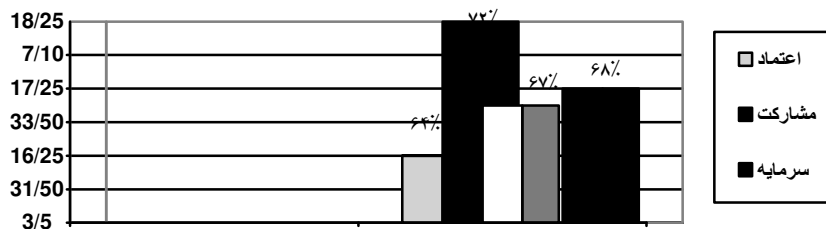
گفتار سوم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری Spss انجام شد بطوری‌که برای توصیف صفات کیفی به محاسبه درصد و توزیع فراوانی و برای توصیف صفات کمی به محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکندگی پرداخته شد. سپس برای آزمون روابط متغیرها نیز پس از تعیین طبیعی بودن توزیع پراکندگی صفات کمی از طریق آزمون اسمیرنوف کولموگروف، از آزمون‌های پارامتری ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون خطی استفاده شد.

الف) نتایج سوال‌ها

۱- سوال اول تحقیق:

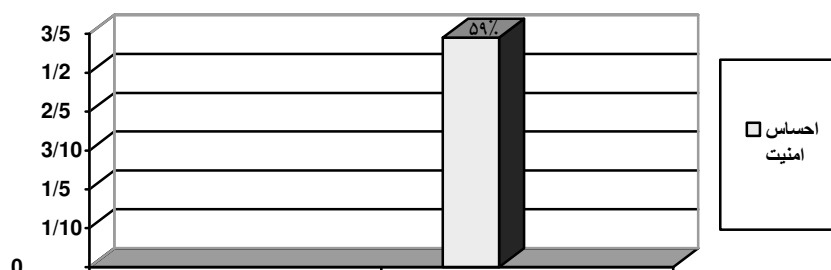
در نمودار (۱) ملاحظه می‌گردد میزان سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن به ذیل به شرح ذیل می‌باشد: با توجه به نمرات کسب شده در هر یک از مولفه‌ها، میزان سرمایه اجتماعی ۶۸ درصد، اعتماد اجتماعی ۶۴ درصد، مشارکت اجتماعی ۷۲ درصد و روابط اجتماعی ۶۷ درصد می‌باشد.

نمودار ۱- نمودار مربوط به میزان سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن.

۲- سوال دوم تحقیق:

در نمودار (۲) ملاحظه می‌گردد میزان احساس امنیت دانشجویان مورد مطالعه ۵۹ درصد می‌باشد:

نمودار ۲- نمودار مربوط به میزان احساس امنیت دانشجویان

ب) آزمون فرضیه‌ها

احساس امنیت به سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن (اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، روابط اجتماعی) آنها بستگی دارد. پس از سنجش همبستگی تک به تک متغیرهای تاثیرگذار با متغیر تاثیرپذیر (احساس امنیت) از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون، با شدت‌های متفاوتی با توجه به نتایج جدول ذیل همبستگی وجود دارد که در ادامه جهت تبیین به رگرسیون گام به گام انجام گردید.

ضریب تعیین	مقدار همبستگی پیرسون r	سطح معنی‌داری آزمون		
۲۶ درصد	۰/۵۱	۰/۰۰۰	بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد.	فرضیه ۱
۱۸ درصد	۰/۴۲	۰/۰۰۰	بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد.	فرضیه ۲
۱۰ درصد	۰/۳۱	۰/۰۰۰	بین روابط اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد.	فرضیه ۳
۲۷ درصد	۰/۵۱	۰/۰۰۰	بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد.	فرضیه اصلی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در رابطه با فرضیه ۱ که: بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد. طبق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام گرفته، سطح معنی‌داری آزمون $p=0/000$ و زیر $0/05$ و مقدار $r=0/51$ می‌باشد و بین دو متغیر رابطه مستقیم و متوسط معنی‌داری وجود دارد و طبق نمودار خطی رگرسیون (همبستگی) انجام گرفته ضریب تعیین $R^2=0/26$ می‌باشد، یعنی از روی اعتماد اجتماعی پاسخگویان به میزان ۲۶ درصد می‌توان میزان احساس امنیت آنان را پیش بینی نمود. نتایج این فرضیه همسو با نظریه‌های گیدنز (۱۳۸۰)، پاتنام (۱۳۸۰)، و بوردیو و کلمن و آیزنشتات (نقل از چلبی، ۱۳۸۵) می‌باشد. گیدنز (۱۹۹۸) اعتماد را از عناصر و مؤلفه‌های اصلی مدرنیته می‌داند و معتقد است که توجه و اعتماد به نظام‌های نمادی و نمادها و نظام‌های کارشناسی جای اعتمادهای محلی را گرفته است. گیدنز (۱۳۸۰) معتقد است اعتماد به امنیت مربوط می‌شود که به حفظ و تداوم محیط پیرامون کمک می‌کند.

در رابطه با فرضیه ۲ که بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد. طبق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام گرفته، سطح معنی‌داری آزمون $p=0/000$ و زیر $0/05$ و مقدار $r=0/42$ می‌باشد و بین دو متغیر رابطه مستقیم و متوسط معنی‌داری وجود دارد و طبق نمودار خطی رگرسیون (همبستگی) انجام گرفته ضریب تعیین $R^2=0/18$ می‌باشد، یعنی از روی مشارکت اجتماعی پاسخگویان به میزان ۱۸ درصد می‌توان میزان احساس امنیت آنان را پیش بینی نمود. نتایج این فرضیه همسو با نظریه‌های فوکویاما (۱۳۸۵)، پاتنام (۱۳۸۰)، بیرو (۱۳۶۶) و گائوتری (۱۹۸۶) و نتایج پژوهش چلبی (۱۳۸۵) می‌باشد. فوکویاما (۱۳۸۵) معتقد است سرمایه اجتماعی مجموعه هنجارهای موجود در سیستم اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه می‌گردد و موجب کاهش سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد و با افزایش همکاری و روابط به برقراری امنیت منجر می‌شود. فوکویاما کارکرد اصلی سرمایه اجتماعی را تسهیل همکاری و مشارکت گروهی برای تحقق اهداف منابع فردی و جمعی و کمک به توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی می‌داند.

پاتنام (۱۳۸۰) مشارکت را یکی از مؤلفه‌های حیاتی در جامعه می‌داند و معتقد است، شبکه‌های مشارکت مدنی ارتباطات را تسهیل می‌کنند و جریان اطلاعات را در مورد قابل قبول بودن افراد بهبود می‌بخشند. بیرو (۱۳۶۶) مشارکت را به معنای سهمی در چیزی یافتن و سود بردن در گروه و همکاری داشتن می‌داند. گائوتری (۱۹۸۶) مشارکت را فرآیندی اجتماعی و عمومی و یکپارچه می‌داند که منجر به حفظ امنیت می‌گردد. پارسونز اجتماع را حوزه‌ی تعاملات اجتماعی در جهت رشد و شکوفایی احساسات، عواطف، و تولید تعهد وفاداری و مسئولیت پذیری لازم برای بهم وصل کردن افراد و گروه‌ها، و جامعه‌ای در سطح کلان‌نماد، انسجام جمعی عام و وحدت ملی می‌داند که تمامی این امور در سایه مشارکت جمعی امکان پذیر می‌باشد. همچنین نتایج پژوهش چلبی (۱۳۸۵) نشان می‌دهد که هر موضوع اجتماعی بالقوه دارای چهار نوع می‌باشد که شامل روابط اجباری-روابط گفتگومانی-روابط مبادله‌ای و گزینه‌های رابطه‌ای می‌داند که این موارد منجر به افزایش رتبه‌های اجتماعی می‌شوند.

در رابطه با فرضیه ۳: بین ارتباط اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد.

طبق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام گرفته، سطح معنی داری آزمون $p=0/000$ و زیر $0/05$ و مقدار $r=0/31$ می‌باشد و بین دو متغیر رابطه مستقیم و ضعیف معنی داری وجود دارد و طبق نمودار خطی رگرسیون (همبستگی) انجام شده ضریب تعیین $R^2=0/10$ می‌باشد، یعنی از روی روابط اجتماعی پاسخگویان به میزان ۱۰ درصد می‌توان میزان احساس امنیت آنان را پیش بینی نمود. نتایج این فرضیه همسو با نظریه‌های کلمن (۱۳۷۷)، پاتنام (۱۳۸۰) می‌باشد. کلمن (۱۳۷۷) معتقد است روابط اجتماعی به منزله یک واقعیت مهم و مستقل می‌باشد و وجود تمایلات اجتماعی و روابط بین افراد به صورت داوطلبانه و مشارکت جویانه موجب پیوستگی و تعادل در میان جامعه شده و امنیت برقرار می‌گردد. پاتنام (۱۳۸۰) سرمایه اجتماعی را به‌عنوان سازمان اجتماعی می‌داند که مشتمل بر شبکه‌ای از روابط و تعاملات توأم با آگاهی و اعتماد اجتماعی است و با تسهیل و همسوسازی کنشها در ارتقاء کارایی سازمان و توسعه اقتصادی موثر واقع می‌شود. پاتنام (۱۳۸۰) با توجه به سرمایه اجتماعی در سطح کلان توجه ویژه‌ای به نهادهای رسمی - دولتی دارد و در سطح خرد به سازمان افقی و شبکه‌های اجتماعی هم در بعد شناختی (اعتماد و روابط اجتماعی) توجه ویژه‌ای دارد و معتقد است اجرای سطوح فردی و کلان سرمایه اجتماعی و گسترش روابط اجتماعی در بین گروه‌ها، اقوام و

جوامع به برقراری عدالت و نظم در جامعه توجه ویژه‌ای دارد. به اعتقاد کلمن (۱۹۹۴) روابط اجتماعی هنگامی به وجود می‌آید که افراد کوشش می‌کنند در منابع فردی خود بهترین استفاده را به عمل آورند. کنشگر با عضویت در گروه و تعامل با سایر کنشگران و با رعایت اصول و قواعد مورد پذیرش در آن گروه و جلب اعتماد دیگران به اطلاعات مورد نیاز دست می‌یابد و در فرآیند کنش از حمایت جمعی برخوردار می‌گردد. دورکیم معتقد است هرچه ارتباط و همبستگی افراد در محیط اجتماعی‌شان بیشتر باشد، نظم و امنیت افزایش می‌یابد.

در رابطه با فرضیه اصلی: بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت دانشجویان رابطه وجود دارد. طبق آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام گرفته، سطح معنی‌داری آزمون $p=0/000$ و زیر $0/05$ و مقدار $r=0/51$ می‌باشد و بین دو متغیر رابطه مستقیم و متوسط معنی‌داری وجود دارد و طبق نمودار خطی رگرسیون (همبستگی) انجام گرفته ضریب تعیین $R^2=0/27$ می‌باشد، یعنی از روی سرمایه اجتماعی پاسخگویان به میزان ۲۷ درصد می‌توان میزان احساس امنیت آنان را پیش بینی نمود. نتایج این فرضیه همسو با نظریه‌های فوکویاما (۱۳۸۵)، علاقه‌بند (۱۳۸۴)، پاتنام (۱۳۸۰)، و آفه (۱۹۹۸ نقل از تاجبخش، ۱۳۸۴) و همچنین نتایج تحقیق شارع‌پور (۱۳۸۷)، قدیمی (۱۳۸۶)، عبدالرحمانی (۱۳۸۳) می‌باشد. از نظر فوکویاما (۱۳۸۵) سرمایه اجتماعی، نظم اجتماعی را به طریق مؤثر و کارآمدی حفظ و تداوم می‌بخشد. علاقه‌بند (۱۳۸۴) معتقد است کشور ایران نیازمند سرمایه برون‌گروهی می‌باشد تا روابط بین افراد تقویت شود و ایرانیان به کالاهای عمومی از قبیل دموکراسی، امنیت اجتماعی و عدالت نیازمندند، که این نیاز از طریق گسترش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نظیر روابط اجتماعی- مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی بر طرف می‌شود. پاتنام (۱۳۸۰) سرمایه اجتماعی را به‌عنوان شبکه‌هایی از انجمن‌های اداری و خودجوش می‌داند که با گسترش مشارکت و اعتماد بین افراد در هر گروه و انجمن موجب افزایش نظم و امنیت در جامعه می‌شوند. با توجه به اینکه اساس سرمایه اجتماعی و شاخصه آن ایجاد روابط بین افراد جامعه و شکل‌گیری یک نوع روابط اجتماعی است که این روابط منجر به ترقی و توسعه افراد در جامعه می‌شود. آفه (۱۹۹۸) نقل از تاجبخش، (۱۳۸۴) ابعاد سرمایه اجتماعی را دربرگیرنده‌ی روابط انجمنی، اطمینان به نهادها و اعتماد بین اشخاص و اقوام و خیرخواهی می‌داند. و سرمایه اجتماعی را به‌عنوان یکی از عوامل کارایی و توسعه اقتصادی، نظم و صلح جهانی، احساس امنیت و توسعه معرفی کرده

است. شارع‌پور (۱۳۸۷) نیز در تحقیق خویش دریافت، سرمایه اجتماعی یک شاخص و ویژگی ذاتی نیست بلکه یک پدیده برخاسته از زندگی اجتماعی مهم است و همواره در معرض تحولات قرار دارد و در این زمینه شناسایی تحولات فرهنگی و اجتماعی آن جامعه کمک زیادی به هماهنگی و توسعه آن در بین افراد جامعه می‌گردد. گیدنز امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی جهت حفظ زندگی اعضای یک جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان (شیوه زندگی) می‌داند. در واقع داشتن حداقل میزانی از مشارکت و روابط اجتماعی و وجود اعتماد بین اعضای یک گروه یا جامعه منجر به ایجاد و افزایش امنیت در آن جامعه خواهد شد. فورد بر پیروی از قوانین اجتماعی و برآوردن انتظاراتی که جامعه از فرد دارد، تأکید دارد تا جامعه به سوی امنیت و آرامش کشیده شود. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مکرراً بر تأمین امنیت اجتماعی افراد جامعه از اقوام و گروه‌های مختلف و از ادیان گوناگون در اصول مختلف تأکید شده است. بطوری که تک تک افراد جامعه با هر زبان و نژاد و فرهنگی که باشند، امنیت اجتماعی آنها از هر حیث مورد تأکید فراوان قرار گرفته است. در واقع ایجاد امنیت یکی از مولفه‌های مهم در هر دولتی می‌باشد و اگر میزان مولفه‌های سرمایه اجتماعی (مشارکت اجتماعی - اعتماد اجتماعی و روابط اجتماعی در بین افراد جامعه افزایش یابد، شاهد وجود نظم و امنیت در جامعه خواهیم بود. قدیمی (۱۳۸۶) معتقد است بی تردید لازمه حیات و شکوفایی مطلوب یک جامعه در حال گذار مانند ایران، رشد و شکوفایی جوانان و به خصوص دانشجویان آن جامعه در سایه امنیت است. عبدالرحمانی (۱۳۸۳) نیز معتقد است امروزه دولت‌ها به عنوان مهمترین واحد سیاسی اثرگذار در صحنه روابط داخلی و خارجی هر کشوری، بزرگترین هدف خود را برقراری امنیت هر جامعه و گسترش دامنه آن قرار داده‌اند. بنابراین در کشور در حال توسعه‌ای مانند ایران جهت دستیابی به امنیت باید به دنبال برقراری برخی عوامل موثر بر آن بود. یکی از مهمترین عواملی که می‌تواند در گسترش امنیت یک جامعه دخیل باشد، تقویت اعتماد افراد به یکدیگر و به حکومت، توانایی افزایش میزان مشارکت مردم در مسائل اجتماعی، سیاسی و... و همچنین گسترش تعامل افراد با یکدیگر و برقراری روابط اجتماعی قوی در بین افراد می‌باشد. مردم هر جامعه‌ای می‌توانند با تقویت مولفه‌های ذکر شده در خویش به گسترش امنیت و نظم در آن جامعه کمک شایان توجهی داشته باشند.

با توجه به نتایج حاصله و میانگین بدست آمده از متغیرهای احساس امنیت، ابعاد سرمایه اجتماعی پیشنهاد می‌شود اقدامات زیر صورت گیرد.

نخست آنکه سطح احساس امنیت نمونه این تحقیق در حد نسبتاً بالایی نیست، عدم احساس امنیت کافی باعث مسایلی چون عدم همکاری و عدم مشارکت افراد جامعه خواهد شد لذا ضروری است با اقدامات مختلف از جمله افزایش روحیه همکاری و مشارکت و اعتماد اجتماعی این مساله تا حدی تقویت گردد.

دوم آنکه در موضوع اعتماد اجتماعی نیز نتایج چندان رضایت‌بخش نیست. عدم اعتماد سبب سردرگمی و بی‌توجهی افراد جامعه به همدیگر می‌گردد لذا انجام اقداماتی همچون توجه ویژه به امنیت و مشکلات روحی و روانی و نیازهای مادی افراد می‌تواند به تقویت اعتماد اجتماعی و در نتیجه افزایش احساس امنیت منجر شود.

سوم با توجه به این پژوهش و تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت، لذا پیشنهاد می‌شود متولیان امر به سرمایه اجتماعی قشر جوان و علی‌الخصوص دانشجویان نگرش ویژه‌ای داشته باشند و با فراهم آوردن امکانات لازم و ایجاد امنیت خاطر در این قشر تلاش نموده و امکانات اولیه این قشر مهم جامعه را با توجه به اولویت‌بندی آنها فراهم نمایند از قبیل ایجاد اشتغال توجه به امنیت اجتماعی افراد و ...

چهارم آنکه سرمایه اجتماعی نوعی سرمایه‌گذاری در روابط اجتماعی است اگر در جامعه رواج پیدا کند می‌تواند منشاء کنترل و نظارت اجتماعی گردد که منجر به آرامش و اطمینان خاطر و احساس امنیت در بین افراد جامعه شود.

پنجم در خصوص متغیر مشارکت اجتماعی نیز یافته‌ها مؤید این موضوع است که وجود طیفی از انجمن‌های موازی امکان ارتباط بهتر افراد را با شبکه اجتماعی وسیع‌تر فراهم کند و افراد در این شبکه‌های ارتباطی مشارکت و عضویت داشته باشند بنابراین باید شرایط ایجاد چنین شبکه‌های ارتباطی را در کشور فراهم نمایند.

ششم نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی به موقعیت اجتماعی در شرایط مختلف تأثیر می‌گذارد.

بنابراین جهت ترویج و اشاعه آن در میان دانش‌آموختگان و علی‌الخصوص دانشجویان که فعال‌ترین قشر هر جامعه محسوب می‌شوند مسئولین دانشگاه را ملزم به زمینه‌سازی می‌نماید

که شرایطی را فراهم نمایند تا آنها بتوانند در موقعیت‌های مناسب در مسایل مشورتی دانشگاه مشارکت داشته باشند از قبیل تشکیل انجمن‌های گروهی و رفاهی، ورزشی و ایجاد کارگاهی فنی و حرفه‌ای برای دانشجویان در دانشگاه.

در ادامه چند پیشنهاد برای محققان و دانشجویان بعدی براساس یافته‌های این تحقیق ارائه می‌شود.

- پیشنهاد می‌شود انجام این تحقیق در سایر دانشگاه‌های استان نیز صورت گیرد و مقایسه تطبیقی نتایج انجام یابد.

- انجام مکرر و متوالی این تحقیق و تهیه بانگ اطلاعاتی جهت برنامه‌ریزی خرد و کلان صورت گیرد.

- پیشنهاد می‌شود بدلیل حساسیت موضوع علاوه بر استفاده از پرسشنامه، از مصاحبه‌های عمیق نیز در جمع‌آوری اطلاعات استفاده شود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- بوزان، باری (۱۳۷۸). **مردم، دولت‌ها و هراس**، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بیات، ب. (۱۳۸۷). **تبیین جامعه شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی**، رساله دکترای جامعه شناسی، دانشگاه اصفهان.
- بیرو، آلن (۱۳۶۶). **فرهنگ علوم اجتماعی**، ترجمه باقر ساروخانی. تهران: انتشارات کیهان.
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۰). **دموکراسی و نسبیت‌های مدنی**، ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران: انتشارات وزارت کشور.
- پارسا، غ. (۱۳۸۶). **امنیت اجتماعی زنان**، تهران: انجمن جامعه شناسی دانشگاه آزاد واحد تهران.
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۵). **سرمایه اجتماعی اعتماد، دموکراسی و توسعه**، ترجمه خاکباز و پویان. تهران: نشر شیراز.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵). **جامعه شناسی نظم**. تهران: نشر نی.

- خوش فر، غلامرضا (۱۳۸۴). «مشارکت مردم در ایجاد و گسترش امنیت اجتماعی»، **مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی**، شماره ۱، ج اول، تهران: معاونت اجتماعی ارشاد و نیروی انتظامی.
- ساروخانی، باقر. و م. نویدنیا (۱۳۸۵). «امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران»، **فصلنامه رفاه اجتماعی**، سال ششم، شماره ۲۲.
- سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۷). **بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت**.
- سیاسی، علی اکبر (۱۳۸۴). **نظریه‌های شخصیت یا مکاتب روانشناسی**، چاپ دهم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- شارع‌پور، م. (۱۳۸۷). «ابعاد و کارکردهای سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن»، **مجموعه مقالات مسائل اجتماعی ایران**، انجمن جامعه‌شناسان ایران، تهران: نشر آگه.
- شیروانی، علیرضا (۱۳۸۳). «عملکرد سازمان‌های بخش دولتی بر سرمایه اجتماعی»، **مجله مدیریت و توسعه**، شماره ۲۰.
- صادق‌زاده، م. (۱۳۸۸). **بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی در بین شهروندان شهر میانه**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز.
- عباس‌زاده، م. (۱۳۸۲). **بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اجتماعی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری در دانشگاه تبریز**.
- عبدالرحمانی، ر. (۱۳۸۳). **پلیس اجتماعی و امنیت محله‌ای**، چکیده مقالات همایش توسعه محله‌ای شهر تهران، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
- علاقه‌بند، مهدی (۱۳۸۴). «درآمدی بر سرمایه اجتماعی»، **مجله علوم اجتماعی فصل نو**.
- علیزاده قوی فکر، ر. (۱۳۸۸). **بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت از زندگی در بین زنان ۲۰-۴۰ سال شهر تبریز**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹). **پایان نظم اجتماعی و حفظ آن**، ترجمه غلامعباس توسلی. تهران: انتشارات جامعه ایرانیان.
- _____ (۱۳۸۵). **پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن**، ترجمه غلامعباس توسلی. تهران: حکایت قلم نوین.

فیلد، جان (۱۳۸۸). **سرمایه اجتماعی**، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضائی، تهران: انتشارات کویر.

قدیمی، مهدی (۱۳۸۶). «بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان»، **پژوهشنامه علوم انسانی**، شماره ۵۳، بهار.

کلمن، جیمز (۱۳۷۷). **بنیادهای نظریه اجتماعی**، ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
گروسی، س. و میرزایی، ج. و شاهرخی (۱۳۸۶). «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت؛ مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت»، **فصلنامه دانش انتظامی**، سال نهم، شماره دوم.

گزارش تحقیقی کمیسیون بهره‌وری استرالیا (۱۳۸۷). **سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر سیاستگذاری عمومی**، ترجمه مرتضی نصیری. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم و فناوری تحقیقات.

گنجی، و. (۱۳۸۹). **بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت محیط دانشجویان دانشگاه تبریز**، تهران: خلاصه مقالات اولین همایش کشوری دانشجویی عوامل مؤثر بر سلامت.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۰). **جامعه شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
_____ (۱۳۸۰). **معنای مدر نیست**، ترجمه علی‌اصغر سعیدی. تهران: انتشارات کویر.

ملکی، ر. (۱۳۸۵). **امنیت اجتماعی**، نقل از سایت همشهری آنلاین.

یارمحمدی توسکی، م. (۱۳۸۳). **بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی) در بین دانشجویان شهر اراک**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.

ب) منابع انگلیسی

Coleman, J. (۱۹۹۴). **Foundation of Social Theory**. Cambridge: Cambridge University Press.

Gaotri, H. (۱۹۸۶). **Popular Participation in Development**. Paris: UNESCO.